

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2016|075 VAN 15 SEPTEMBER 2016

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE RUÏNE VAN HET HOF VAN COUDENBORN IN MOERBEKE EN OVER DE VOORLOPIGE GEDEELTELIJKE OPHEFFING VAN HET BESCHERMINGSBESLUIT VAN 23 FEBRUARI 1979, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 18 JULI 2016

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 15 september 2016 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 18 juli 2016 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige bescherming als monument van de ruïne van het Hof van Coudenborn in Moerbeke en over de voorlopige gedeeltelijke opheffing van het beschermingsbesluit van 23 februari 1979. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming met name (a) het ministeriële besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het beschermingsvoorstel, alsook over de documenten in functie van de voorlopige gedeeltelijke opheffing met name (a) het ministeriële besluit tot voorlopige gedeeltelijke opheffing, (b) het afbakeningsplan, (c) de fotoregistratie.
2. Het hof en het gehucht Coudenborn zijn historisch verbonden met de cisterciënzerabdij van Boudelo, die in het begin van de 13de eeuw werd opgericht. De abdij was van groot belang voor de geschiedenis van het Waasland en oostelijk Zeeuws-Vlaanderen. Behalve een belangrijk religieus en cultureel centrum was de abdij een van de voortrekkers in de ontginning van de woeste gronden in het noordoosten van het graafschap Vlaanderen. De abdij werd opgeheven in 1796. Tot die tijd bleven de bezittingen in het gehucht Coudenborn in volle eigendom van de Boudeloabdij. De oorspronkelijke functie van het Hof van Coudenborn, gelegen in de zogenaamde fundatie van Boudelo, is tot op heden niet gekend.

Het hof van Coudenborn stortte in 1979, slechts twee weken na de bescherming als monument, in. Vandaag rest van het hof dus nog slechts een ruïne die grotendeel met klimop overwoekerd is. Van 1993 tot 1995 werden op de site zelf en binnen de fundatie van de abdij van Boudelo archeologische opgravingen uitgevoerd. Deze leverden vondstenmateriaal op dat opklimt tot de 13de eeuw.

3. Het hof van Coudenborn werd bij besluit van 23 februari 1979 als monument beschermd omwille van de historische en artistieke waarde. In datzelfde besluit werd tevens de onmiddellijke omgeving van het Hof beschermd als dorpsgezicht omwille van de socio-culturele (landschappelijke) waarde. Voorliggend voorlopig beschermingsbesluit beoogt een geactualiseerde bescherming van het Hof van Coudenborn dat beter aansluit bij de huidige toestand van het onroerend goed. Deze voorlopige bescherming kent een ruimer toepassingsgebied dan het beschermingsbesluit van 23 februari 1979, waardoor dit besluit overbodig is geworden. Met het opheffingsbesluit wordt aldus de bestaande bescherming als monument in het beschermingsbesluit van 23 februari 1979 geschrapt. De bescherming van het dorpsgezicht blijft ongewijzigd.
4. Artikel 1 van het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming legt de bescherming van de ruïne van het Hof van Coudenborn als monument vast en verwijst naar het afbakeningsplan en de fotoregistratie die als bijlagen bij het beschermingsbesluit werden gevoegd.

De commissie merkt op dat de instorting van het gebouw de erfgoedwaarden van het object

grondig beïnvloed heeft. Het accent is sterk verschoven naar de archeologische waarde van de site. Dit blijkt tevens uit de motivatie voor de gekozen afbakening: *“Waar tot nu toe alleen het gebouw van het hof van Coudenborn als monument was beschermd, wordt nu het ganse perceel beschermd (Moerbeke, sectie D, 185C). Dit is in overeenstemming met de archeologische en wetenschappelijke waarde van de ruïne van het hof van Coudenborn.”*

Wat betreft het beschermingstype stelt het inhoudelijk dossier: *“Gezien de bouwkundige aard wordt de ruïne van het hof van Coudenborn, een visuele baken op het kruispunt van de Heirweg en de Oostvaart, beschermd als monument.”* De commissie meent dat dit een onvoldoende motivatie is om de keuze voor een bescherming als monument te verantwoorden. De commissie is immers van oordeel dat een bescherming als monument onvoldoende tegemoet komt aan de accentverschuiving naar de archeologische waarde. De commissie pleit ervoor om in de eerste plaats de bestaande bescherming als dorpsgezicht te actualiseren in functie van de huidige toestand van het Hof van Coudenborn. Hiertoe moet een grondige analyse van het betrokken gebied worden gemaakt. Als bijkomende maatregel kan nog een bescherming als archeologische site worden overwogen, met aandacht voor het vrijwaren van de bovengrondse overblijfselen. De commissie wijst erop dat het inhoudelijk dossier reeds de aanzet geeft om deze keuze te onderbouwen.

De commissie kan aldus artikel 1 van het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming niet ondersteunen. Bijgevolg kan de commissie ook niet akkoord gaan met het voorstel tot gedeeltelijke opheffing van het beschermingsbesluit van 1979. De commissie meent immers dat de opheffing van de bescherming als monument gepaard moet gaan met de actualisatie van de bescherming als dorpsgezicht.

5. Artikel 2 van het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming verwijst naar de historische-, archeologische-, en wetenschappelijke waarde en beschrijft de aanwezige erfgoedkenmerken en -elementen. De commissie meent dat de erfgoedwaarden van de ruïne correct zijn omschreven en goed worden onderbouwd. Het hof van Coudenborn heeft, ondanks de instorting, nog steeds een historische waarde als een afhankelijkheid van de Boudeloabdij en omwille van haar context en ligging aan de Heirweg. Het archeologisch onderzoek dat in het verleden uitgevoerd werd toont daarenboven het archeologisch en wetenschappelijk potentieel van de site aan.

Wat betreft de omschrijving van de erfgoedkenmerken en -elementen merkt de commissie op dat de aandacht hoofdzakelijk uitgaat naar de bovengrondse resten. De commissie vraagt om de beschrijving uit te breiden in functie van de archeologische waarde. Daarbij dient verwezen te worden naar de sporen en het vondstenmateriaal uit de opgravingen.

6. De beheersdoelstellingen zijn opgenomen in artikel 3 van het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming en zijn hoofdzakelijk geschreven in functie van een bescherming als monument. De commissie meent evenwel dat het dossier geen wezenlijke argumenten geeft waarom een bescherming als monument de beste oplossing zou vormen voor het behoud en de toekomstige ontwikkeling van de site van het Hof van Coudenborn. Zoals reeds aangegeven pleit de commissie voor een actualisatie van de bescherming als dorpsgezicht, eventueel aangevuld met een bescherming als archeologische site. Dit heeft uiteraard impact op de beheersvisie voor het te beschermen goed. De commissie kan aldus niet akkoord gaan met de beheersvisie zoals nu wordt voorgesteld.

Uitgaande van een geactualiseerde bescherming als dorpsgezicht vraagt de commissie om in de eerste plaats een generieke beheersdoelstelling op te nemen. Deze moet een duidelijke en geïntegreerde visie formuleren voor de ruïne en haar ruimere omgeving. Deze beheersvisie dient verder uit te gaan van het behoud van de samenstellende delen van het dorpsgezicht, waaronder de (geconsolideerde) ruïne. De commissie acht het verder wenselijk dat de generieke beheersvisie aandacht heeft voor een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op het geheel wordt afgewogen en waarbij de draagkracht niet wordt overschreden.

In aanvulling op de generieke beheersdoelstelling kunnen specifieke doelstellingen worden geformuleerd. Voor de ruïne vormen de reeds geformuleerde beheersdoelstellingen een eerste aanzet. De commissie vraagt evenwel een reconstructie van het oorspronkelijk beschermde monument expliciet uit te sluiten. Verlies aan materiaal en onvoldoende kennis over de constructie maken dit immers onmogelijk. Wat betreft de overige delen van het dorpsgezicht kunnen nog afzonderlijke beheersdoelstellingen worden geformuleerd.

7. De voorschriften voor instandhouding en onderhoud van het te beschermen monument zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit. De commissie kan akkoord gaan met deze voorschriften, maar vraagt deze (indien nodig) aan te vullen in functie van de herziening van het beschermingstype.
8. Artikel 5 van het beschermingsbesluit somt de toelatingsplichtige handelingen op. De commissie merkt op dat deze putten uit de decretaal vastgelegde toelatingsplichten voor beschermde monumenten en beschermde archeologische sites (artikel 6.2.4 en 6.2.7 van het Onroerenderfgoedbesluit). De commissie vraagt deze te herbekijken in functie van de herziening van het beschermingstype.
9. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een ongunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van de ruïne van het Hof van Coudenborn en een ongunstig advies over de voorlopige gedeeltelijke opheffing van het beschermingsbesluit van 23 februari 1979.

Namens de Vlaamse Commissie voor Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter